

De Nederlandse priester Hans van Leeuwen maakte de vertaling op zijn eentje en volgde een geheel eigen weg. Zijn *Mechelse Bijbel* wordt dan ook gemengd onthaald.

Voor Hans van Leeuwen zijn de psalmen “handschrift van de heilige Geest”. © fv

zij te grote en goddelijke geheimen”. Ook in de verantwoording aan het einde lees je merkwaardige zaken, terwijl de vertaalprincipes die Van Leeuwen heeft gevolgd, nergens worden toegelicht – hij meent daarvoor te kunnen volstaan met een verwijzing naar een in 2001 door hem gepubliceerd boek. “Historische vragen” en “taalkundige kwesties” zijn volgens hem “voor de gewone Bijbellezer niet van belang”.

Ruggensteun

En wat te denken van de stelling: “De ganse heilige Schrift gaat alleen maar over onze Heer Jezus Christus. In het Nieuwe Testament spreekt dat vanzelf; maar ook het Oude Testament heeft geen ander doel dan de komst van Christus en van zijn Koninkrijk voor te bereiden, haar op profetische wijze te verkondigen, en haar betekenis in een veelvoud aan voorafbeeldingen aan te geven”? Nog problematischer is het dat Van Leeuwen nergens aangeeft op welke Hebreeuwse tekst hij zich heeft gebaseerd voor zijn vertaling van *Job* en *Psalmen*, die hij, als deel van de Bijbel, “handschrift van de heilige Geest” noemt. Ook de wijze waarop hij in zijn verantwoording naar de oudste

Griekse vertaling – de Septuaginta – verwijst en de wijze waarop hij met tekstvarianten om springt, doet op zijn minst vragen rijzen.

Zich beroepend op de “kerkelijke regel” dat Bijbelvertalingen moeten worden “voorzien van toereikende verklaringen” – hij refereert daarmee aan canon 825 van het kerkelijk wetboek –, heeft Van Leeuwen een aantal eindnoten geschreven die de lezer tot ruggensteun zouden moeten zijn. Soms wil hij de lezer toelichting geven over geografische, historische of culturele bijzonderheden van de tekst. Dan weer betreft het taalkundige bemerkingen. Soms bevatten die noten interessante informatie, hoewel ze niet steeds accuraat zijn. Veel problematischer evenwel zijn de noten die “leerstellige of geestelijke zaken” aan de Bijbeltekst en de lezer willen opdringen, alsook de noten waarin Van Leeuwen kost wat kost de lezer wil overtuigen dat het Oude Testament “getuigenis over onze Heer Jezus Christus en Zijn heilige kerk” is. Ook in de nummering van de verzen toont Van Leeuwen zich eigenzinnig. Wanneer in de 16de eeuw de versnummers aan de Bijbeltekst wer-

den toegevoegd om praktische redenen, dan geeft Van Leeuwen slechts de versnummers 5, 10, 15 enzoverder. Daarmee bemoeilijkt hij het de lezer vooral een Bijbelvers terug te vinden.

Christologische interpretatie

Zoals elke Bijbelvertaling heeft de vertaling van Van Leeuwen vanzelfsprekend haar verdiensten, al rijst de vraag of die opwegen tegen de minpunten ervan. De zogenoemde Hebreeuwse werkwoordsvorm *wayyiqtol*, waarmee een verhaler de opeenvolging van gebeurtenissen wil aanduiden, vertaalt Van Leeuwen letterlijk, waardoor er een voor het Nederlands storende opeenvolging van het partikel “en” ontstaat. Je vraagt je voorts af waarom Van Leeuwen de Hebreeuwse term *hasatan* in Job 1 niet vertaalt als “de tegenstander”, maar die translittereert als “de satan”. Door het gebruik van de hoofdletter in de term “Verlosser” in Job 19, 25 en de keuze voor de term “verrijzen” – “Ik weet dat mijn Verlosser leeft en tenslotte op het stof zal verrijzen” –, lijkt Van Leeuwen de tekst christologisch te willen interpreteren en de tekst als refererend aan Jezus’ verrijzenis te presenteren, een idee die Job 19 in het geheel vreemd is.

Een gelijkaardige vraag naar het hoofdlettergebruik kan worden gesteld bij het laatste vers van Psalm 137: “Welzalig wie zal grijpen en breken uw zuigelingen tegen de Rots”, waardoor dat vers wordt afgevlakt als beeldspraak – want dat is het volgens Van Leeuwen blijkens zijn noot bij dat vers. Immers, de zuigelingen zijn volgens hem “een beeld van de wandaden van Babel tegen de gerechtigheid en de goddelijke waarheid, die de kerk in haar geestelijke strijd wreekt”. Dat zijn ingrepen en interpretaties een moderne en wetenschappelijk verantwoorde Bijbelvertaling – hetgeen Van Leeuwen pretendeert af te leveren – onwaardig. Of ze recht doen aan wat bisschop Liesen verstaat onder een “gelovige vertaling” – wat dat ook moge wezen –, is nog een andere kwestie. III

Een kortere versie van deze recensie verscheen zopas eveneens in **Ezra. Bijbels Tijdschrift** (50 – zomer 2021), het driemaandelijkse tijdschrift van de Vlaamse Bijbelstichting. www.vlaamsebijbelstichting.be

leren uit Shakespeare”

Hoe bent u begonnen aan uw vertaling?

“Ik startte in de jaren 1980 bij de psalmen en ging er tijdens mijn verdere loopbaan mee verder op vrije dagen en tijdens vakanties. Voor mij was dat vertaalwerk ook een oefening in het geloof. Sommigen zien het misschien als een uit de hand gelopen hobby, maar voor mij is het echt een devotie. Tijdens mijn laatste jaren als pastoor was ik verantwoordelijk voor drie parochies, wat veel werk en lief en leed met zich meebracht. Ik zakte weg in een zware burn-out, waar ik – door de parochiefusie die ik op dat moment moest realiseren – anderhalf jaar mee kampte. Ik besepte dat ik niet meer verder kon als pastoor. Vanaf dat punt in 2007 heb ik mij volledig aan mijn Bijbelvertaling gewijd. In het begin een halfuurtje per dag en naarmate ik aansterkte, ging dat steeds beter.”

Sommige critici zijn lovend, anderen stellen dat het boek te dogmatisch is. Is uw vertaling bedoeld voor het grote publiek?

“Het was nooit mijn bedoeling zelf een Bijbel uit te geven, maar nu vind ik het heel mooi. Ik ging aan het vertalen voor en vanuit mezelf. Er zijn geen commissies aan te pas gekomen, ik hoefde geen rekening te houden met anderen. Ik heb vertaald vanuit mijn perspectief, dus je kan wel stellen dat het echt mijn versie van de Bijbel is. Toen ik kardinaal Ad Simonis over mijn Bijbelvertaling vertelde – hij was afkomstig uit Lisse waar ik pastoor ben geweest –, zei hij: ‘Hier moet je iets mee doen’. Met mijn vrouw – die ook theologie studeerde – heb ik dan de vertaling grondig herzien. We hebben ook de noten toegevoegd, waar ikzelf veel waarde aan hecht. Tijdens mijn studies kreeg ik vragen over de moderne, zogenaamde his-

torisch-kritische exegesemethoden. Als postgraduaatstudent hoorde ik Norman Snaith – een beroemde Britse exegeet – zeggen: ‘Alles wat u zegt over het Oude Testament, is slechts een gok’. Dat had een grote impact op mijn omgang met de Schrift. Wanneer ik vertaal, ben ik gewoon met de tekst bezig. Natuurlijk komt daar altijd een beetje dogma aan te pas, maar dat komt louter door toeval.”

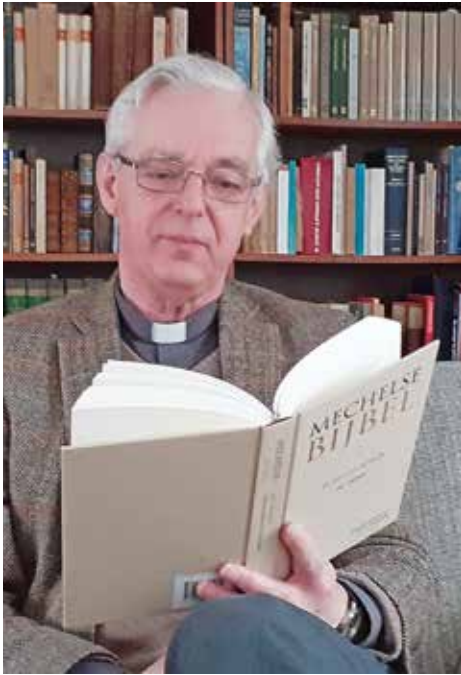
Op welke geschriften baseerde u zich tijdens het vertalen?

“Ik baseer mij louter op de Hebreeuwse en voor het Nieuwe Testament de Griekse grondtekst. Mijn kast staat natuurlijk vol Bijbels, commentaren, woordenboeken en concordanties, maar die heb ik op mijn manier gebruikt. De inzichten van andere vertalers hielpen me wanneer ik op een technisch struikelblok stootte, en dat waren er vele. Bijbels Hebreeuws kom je alleen in de Bijbel tegen. Dat is alsof je Engels zou moeten leren uit Shakespeare. Sommige woorden komen maar één keer voor. Ik wil bij een woord steeds een gepast beeld hebben, want de loutere betekenis uit het woordenboek doet het woord zelf tekort. In Psalm 1 bijvoorbeeld combineer ik de werkwoorden gaan, staan en zitten om het beeld van het vastroesten in het kwaad beter te onderstrepen. In Psalm 2 koos ik ervoor een passage helemaal anders te vertalen. In veel vertalingen gebruikt men ‘aanstellen’, maar het woord betekent eigenlijk uitgieten zoals men metaal in een mal giet. ‘Ik heb u aangesteld over Sion mijn heilige berg’ wordt dan ‘Ik heb mijn koning uitgegoten over Sion, mijn heilige berg’. De bijbehorende noot verwijst naar Filippenzen 2, waar ook sprake is van uitgieten. Zo krijg je als lezer een duidelijk zicht op de verbanden in de Bijbel.”

Heeft uw overstap naar de katholieke kerk een impact gehad op uw relatie met de Bijbel?

“Als kind ben ik opgegroeid met de vertaling van het Nederlands Bijbelgenootschap van 1953. In mijn protestantste gemeentes gebruikte ik de Statenvertaling. Ik lette er wel op dat ik het archaïsche karakter compenseerde. Natuurlijk heeft dat mijn Bijbellezen gevormd. In de *Mechelse Bijbel* zit wel een bepaalde geur van de Statenbijbel. Voor mij is de Bijbel het boek van de kerk, geïnspireerd door de heilige Geest. In een van mijn eerste gemeentes hielden we lezaarsavonden over de Pentateuch, de eerste vijf boeken van de Bijbel. Toen dacht ik al: Mozes is hartstikke katholiek. De Bijbel is een geestelijk boek. Natuurlijk bevatten de noten historische en geografische context: ik gebruik de wetenschappen allemaal en totaal. Veel Bijbelwetenschappers maken er een louter historisch boek van. Ze zetten de Schrift in het verleden. Dan loop je het risico de idee van de inspiratie – dat natuurlijk een dogma van de kerk is – ondergeschikt te maken aan de historiciteit.”

“Ik zeg niet dat elk verhaal uit de Bijbel letterlijk zo gebeurd is, maar het is wel 100 procent waargebeurd, want het zijn legenden. Alle volkeren hebben hun geschiedschrijving aan de hand van legenden weergegeven. Dan moet je niet kijken naar het letterlijke. Er zit altijd een waardevolle betekenis ingebed in die legenden: de bedoeling van de geschiedenis waaruit je iets kan leren. Daarom lees ik de Bijbel van woord tot woord en vormen al die geschiedenissen beelden met betekenis die je kan vertalen naar de 21ste eeuw: de Toren van Babel zie je volledig terugkomen in de globalisering. Zowel symbolisch als letterlijk: de steden staan vol torens

Hans van Leeuwen. © rr

en we zijn bezig één grote wereld te scheppen. Zo wordt Gods Woord echt een beeld.”

Wat maakt uw Bijbelvertaling Mechels?

“Voor Vlaanderen is het misschien wat bedrieglijk (*lacht*). Wij wonen natuurlijk in het Nederlandse Mechelen, niet ver van Maastricht. De uitgever bedacht de titel, maar hij is ook best symbolisch voor mijn vrouw en mezelf, want hier, op de plek waar we na veel verhuizen uiteindelijk onze thuis hebben gevonden, hebben we aan de herziening en de noten gewerkt.” III